

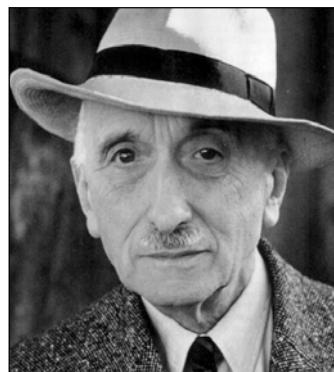
- François Mauriac - *Bloc-notes* (fragment) (1957)
- Cioran - Scrisoare-răspuns adresată lui François Mauriac (1957)
- Claude Mauriac - *Unul din cei mai buni scriitori francezi...*(1957)
- Gabriel Marcel - *Un aliat în răspăr* (1969)
- François Fejtö - „Mă îndoiesc, deci exist“ (2009)
- Mihai Şora - *Omul și umbra lui*

Un dosar Emil Cioran

François Mauriac

Bloc-notes
- fragment -

Duminica Paștilor, 1957

„E, azi, cea mai frumoasă zi din zilele de Paști.“

De câte ori n-am repetat versul acesta al lui Francis Jammes!

Noaptea trecută, n-am fost la Înviere. Am citit cu voce tare, la gura sobei, prorocirile din Sâmbăta Mare și sublimul „exulter“, invocarea nopții luminate, martoră a biruinței asupra morții. Dimineața, clopotele din vale alungă ceața. Ce ciudat că, la întoarcerea de la slujbă, în această zi a Învierii, am citit tocmai prefața lui E.M. Cioran la niște texte alese din Joseph de Maistre... Nu cred că poți arăta un dispreț mai mare față de o doctrină decât acela al lui Cioran față de creștinism, împingând îndrăzneala până la a denunța „mediocritatea bleagă a Evangheliilor“!

Pofta de a scandaliza și de a irita pe care Cioran o împărtășește cu Joseph de Maistre sare în ochi: mărturisesc că mă simt mai puțin rănit

François Mauriac s-a născut în anul 1885, la Bordeaux, într-o familie din înalta burghezie catolică, a cărei descriere minuțioasă apare în întreaga sa operă romanescă. După primii ani de studii în orașul natal, pleacă la Paris, unde va intra la École des Chartes. În 1909, publică volumul de poeme *Les Mains jointes* [*Cu mâinile împreunate*], care va fi bine primit de către critici, în special de Maurice Barrès. Recunoașterea publică va veni însă mai târziu, odată cu *Le Baiser au lépreux* [*Sărutându-l pe lepros...*], din 1922, și *Thérèse Desqueyroux*, din 1927. În anul 1933, devine membru al Academiei Franceze. Face parte din mișcarea de Rezistență, în timpul celui de-al doilea război mondial, fiind unul din apropiații Generalului de Gaulle. În 1952, primește Premiul Nobel pentru literatură. A fost, în anii șaizeci, editoralist la publicațiile *L'Express* și *Le Figaro littéraire*. Se stinge la Paris în 1970.

Referința originală:

François Mauriac - *Bloc-notes*, Fragment, Paris, Éditions du Seuil, 1993.

de blasfemia lui, decât sunt sensibil la rigoarea acestei gândiri și a acestui stil. Ce moralist, ce critic din Franța se poate, astăzi, apropia de românul acesta care a ales să scrie și să gândească în franțuzește? Mă bucur că un asemenea tăgăduitor ajunge să fie atras de către nobilul de dincolo de munți, care l-a slăvit pe călău și a divinizat războiul: excesul, lipsa aceasta de măsură la contele de Maistre, acest „nu“ aruncat în obraz lumii moderne se întâlnesc cu un „nu“ aruncat lumii întregi de către Cioran.

Mai este și faptul că Joseph de Maistre conturează, în trăsături puternice, figura unui catolicism intransigent, incredibil, respingător, așa cum și-l poate dori cineva care îl detestă. Nu este mai puțin adevărat că onestitatea intelectuală a lui Cioran îl obligă să admită că între catolicismul lui de Maistre și credința misticilor se deschide un mare hău. Admite acest lucru, dar fără să insiste asupra lui.

Or, tocmai aici se află cheia: e prea puțin să spui despre această îngrozitoare doctrină că se deosebește de aceea a Fericirilor practicate de toți sfinții care au crezut în iubire și care au murit *din iubire*, în sensul cel mai strict al cuvântului. Ea nu este nici măcar o caricatură a acesteia, care s-ar mulțumi să-i slujească adevărata înfățișare; ci se constituie, din capul locului, ca o negare, punct cu punct. Iar dacă, așa cum s-ar cuveni să credem,

acest mare gentleman care va fi fost Joseph de Maistre era, totuși, un creștin autentic, atunci poate că, în taina rugăciunii lui, se va fi dezvăluit și o altă parte din el însuși decât aceea care izbucnește în scrierile sale – și care e oribilă. Căci nu partea cea mai rea o ținem întotdeauna în chingi.

Oricum ar sta lucrurile, lui Joseph de Maistre i-l prefer pe Cioran, după cum mă simt mai aproape, în zilele noastre, de cutare păgân sau de cutare desfrânat, decât de mulți dintre frații mei întru credință.

X... nu mi-ar inspira nici măcar un sfert din disprețul pe care îl resimt când îl văd adunând bani doldora, dacă nu și-ar spune creștin și n-ar trăi pe seama creștinismului. Și m-aș suporta mai ușor pe mine însumi dacă n-aș ști ceea ce știu despre Hristos.

În schimb, negatorul Cioran nu mă supără câtuși de puțin, deoarece nu aștept, din parte-i, decât onestitatea intelectuală – de care nu duce lipsă, și talentul – pe care îl are cu prisosință. Mi se pare însă destul de ușuratic atunci când socotește declinul creștinismului drept o evidență ce nu mai are nevoie de nicio demonstrație. Îi propun să-și îndrepte privirea spre un fapt contemporan, cum ar fi, de pildă, războiul din Algeria. Să observe comportamentul unor soldați creștini – același, după mai bine de optsprezece secole, ca cel al legionarilor români care se împărtășiseră din Evanghelie și refuzau să-l preaslăvească pe Caesar. Decrepitudinea a atins structurile Bisericii. Dar tăria unui acid nu cunoaște stricăciune.

Împărăția lui Dumnezeu n-a fost niciodată altceva decât un dram de drojdie risipită în aluat, până și în vremurile în care creștinismul era biruitor din punct de vedere politic, iar Cezarii se pusese în slujba Crucii. În nicio clipă a istoriei, lumea n-a fost și nici nu va fi creștină. Crucea va reprezenta întotdeauna o sminteală în ochii ei și un scandal; și așa a și fost mereu, chiar și în timpul Regilor foarte creștini. Dar drojdia nu i-a lipsit lumii niciodată. Nici nu-i va lipsi.

Un dosar Emil Cioran

E. M. Cioran

Răspuns adresat lui François Mauriac

Hotelul Majory,
Strada Monsieur le Prince, nr. 20

Paris, 29 aprilie 1957

Scumpe Maestre,

Observațiile Dumneavoastră referitoare la mica mea prefață căpătând, pentru mine, importanța unui ultimatum, îmi dau seama că vă datorez o explicație. Sunt cu atât mai dispus să fac așa ceva, cu cât forma de credință care vă este proprie este și singura de care eu, unul, sunt atașat: într-adevăr, n-ați opus mereu zbaterele mântuirii și dezbaterile îndoielii? Scepticul nu are niciun avantaj asupra credinciosului: unul duce în cârcă povara perplexităților sale, celălalt – pe aceea a certitudinilor. Oricum am întoarce-o, de fiecare dată ne expunem ameteții, ne lovim de ceea-ce-nu-poate-fi-susținut.

„Mediocritatea bleagă a Evangheliilor“ – pe bună dreptate îmi reproșați o asemenea formulare. Și totuși, poate un fiu de popă să vorbească altfel? Din chiar clipa în care am început să mă definesc, am făcut-o ca o reacție împotriva adevărilor tatălui meu; am făcut-o împotriva creștinismului. Acestui motiv exterior i se adaugă un altul, de natu-

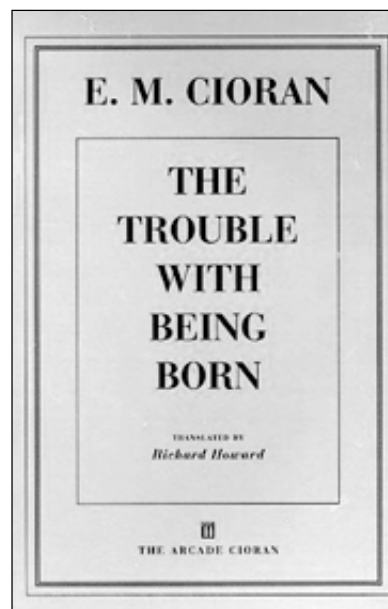
Referința originală:

E.M. Cioran – *Réponse à François Mauriac*, în *Cahiers de l'Herne François Mauriac*, no. 48, dir. Jean Touzot, 1985.

ră intimă: inaptitudinea mea de a-l înțelege pe Hristos; aș spune chiar: de a mi-l închipui. Dumnezeu, în schimb, n-a încetat niciodată să mă bântuie și să mă chinuie; m-a blagoslovit cu suferințe care au devenit prețul zilelor mele, un nesferat dezastru, un iad care mă răscumpără în ochii mei. Dar dacă l-am păstrat în mintea mea, nu l-am păstrat și în inimă: niciodată n-am ajuns să-l iubesc... *Un credincios lipșit de har*, așa mă văd pe mine. Acest paradox, sunt convins, nu vă va face să surâdeți, căci fără doar și poate cunoașteți clipele în care ai da întregul univers în schimbul unei rugăciuni, dar în care niciun cuvânt nu face una cu taina, în care rămâi ca străfulgerat pe pragul unei chemări, fiind tot atât de departe de tine însuși ca de restul universului.

Nu voi da niciodată de capăt inventarierii neputințelor mele. Și, în fond, ele nici nu contează! Simt că trebuie să mă opresc aici și să ajung la esențial: să vă mulțumesc că m-ați tulburat și să vă asigur de foarte caldă mea admirație,

E. M. Cioran

Un dosar Emil Cioran

Claude Mauriac

Unul dintre cei mai buni scriitori francezi...

Unul dintre cei mai buni scriitori francezi de astăzi este un român exilat. Deocamdată, doar câțiva îl cunosc: primii admiratori, înaintea sosirii multor alora. Este vorba de E.M. Cioran, autor a trei eseuri publicate la Editura Gallimard, *Précis de décomposition* (1949), *Syllogismes de l'amertume* (1952), *La Tentation d'exister* (1956).

Puțini autori francezi știu să folosească limba noastră cu o asemenea măiestrie. Cioran, care nu crede în nimic, nu se poate împiedica să creadă în frumusețea limbii. A da importanță verbului, iată una din slăbiciunile pe care le mărturisește el însuși: o ruptură, printre altele, de care

Claude Mauriac (1914-1996) este fiul cel mai mare al scriitorului François Mauriac; autor al unei opere ample, multiforme – de la eseu, critică literară și cinematografică, la roman ori gazetărie politică. A fost, imediat după eliberarea Franței, în 1944, secretarul Generalului de Gaulle; înființează revista *Liberté de l'esprit*, pe care o va conduce până în 1953. Ține cronică cinematografică în *Le Figaro littéraire*; articolele vor fi reunite în volumele *L'Amour du cinéma* (Paris, Éditions Albin Michel, 1954) și *Petite littérature du cinéma* (Paris, Éditions le Cerf, 1957). În 1959, primește Premiul Médicis, pentru romanul *Le Dîner en ville* (Paris, Éditions Albin Michel). Critica îl atașează „noului roman“, mai cu seamă datorită tehnicilor narrative și cercetărilor legate de conceptul de *aliteratură*, pe care îl introduce, în aceeași perioadă, publicând volumele *L'Alittérature contemporaine* (Paris, Éditions Albin Michel, 1957) și *De la littérature à l'alittérature* (Paris, Éditions Grasset, 1969). Cea mai consistentă și novatoare dintre opere rămâne *Le Temps immobile*, un „jurnal romanesc“ în zece volume, editate între anii 1974 și 1988, la Grasset. Scrie și publică, de asemenea, piese de teatru, eseuri literare despre Malraux (1946), Breton (1949), Proust (1953), iar, în anii '90, încheie jurnalul printr-o serie de patru volume așezate sub titlul generic *Le Temps accompli*.

Referința originală:

Claude Mauriac – «L'un des meilleurs écrivains français...», în *L'Alittérature contemporaine*, Paris, Éditions Albin Michel, 1957.

Unul dintre cei mai buni scriitori francezi...

pare atinsă continuitatea scepticismului său. Neantului lumii îi corespunde, după Cioran, acela al cuvântului. Vidul disimulat de lucruri se regăsește în spatele cuvintelor care le numesc:

„Când, singuri printre cuvinte, nu ne simțim în stare să le comunicăm nici cea mai mică vibrație și ne par tot atât de uscate, tot atât de degradate ca noi înșine, când tăcerea spiritului este și mai apăsătoare decât aceea a obiectelor, atunci coborâm până în punctul în care groaza de inumanitatea noastră ne copleșește. Dezrădăcinați, îndepărtați de evidențele noastre, ne invadează dintr-odată această scârbă de propriul limbaj, care ne aruncă în muțenie – clipă de amețeală când doar poezia ajunge să ne mângâie de pierderea certitudinilor și de invazia îndoielilor.“

Fără doar și poate. Dar ce bine e spus... Cioran nu se iartă pe sine de faptul că scrie în continuare. Doar tăcerea e măreață. El aparține aceluși soi de oameni care, deși nu nesocotesc acest lucru, nu pot, totuși, să renunțe nici la cuvânt, nici, mai ales, la scris. Cioran-disperatul este un om de litere. Contradicție pe care o resimte. Prilej reînnoit de a se lua pe sine în derâdere, nu fără un grăunte de complezență. Știind prea bine că recurge la un nou subterfugiu, îi dă iarăși în vileag ridicolul, complice fiind cu această parte mincinoasă a lui însuși, pe care o arată încă o dată cu degetul. Și așa mai departe: coborând tot mai mult în negație, Cioran întâlnește neconținut în el o fărâmă de legătură cu viața, pe care nu izbutește să o suprimă.

Nicio altă limbă decât franceza nu i-ar fi putut fi de un asemenea ajutor în efortul de elucidare reiterat mereu. Cioran *s-a identificat cu geniul unui limbaj specializat în suspinele intelectului, limbaj pentru care ceea ce nu este cerebral devine ori suspect, ori nul*. Însăși perfecțiunea limbii franceze îi marchează limitele. Autorul cărții *La Tentation d'exister* ne aduce aminte de neputința limbii noastre de a traduce *Iliada* și *Biblia*, Shakespeare ori Cervantes. „Sublimul, oribilul, blasfemia sau strigătul, limba franceză nu le întrebuițează decât pentru a le stâlci în retorică.“ Terapie salvatoare pentru un străin obișnuit cu idiomuri a căror plasticitate putea lăsa impresia unei forțe nestăvilite asupra lumii pe care o făceau și mai absconsă în pretenția lor de a o limpezi.

Decadența Occidentului este resimțită de Cioran în mod cu totul aparte. El se solidarizează cu ceea ce, puțin câte puțin, sapă civilizația din care își extrage substanța. Nici măcar Franța nu scapă întotdeauna de blestemățiile lui. Luciditatea aceasta rea, această lipsă de indulgență, refuzul speranței într-un viitor mai bun, E.M. Cioran le îndreaptă, înainte de toate, împotriva lui însuși. Nouă ocazie de a se adânci și mai

mult în negație. Osândind tot ce iubește, își face sieși din ce în ce mai rău. Ne vine să spunem că este chiar o plăcere. Găsim, în el, o doză de masochism. Nimeni nu poate rămâne indiferent până la capăt în privința lumii și a sinelui propriu. Tocmai zgândărindu-și rănilor își întreține Cioran o senzualitate care, atât pentru el, cât și pentru ceilalți, face imposibilă ataraxia. În prefața pe care o scrie la o culegere de texte ale acestuia, îl admiră pe Joseph de Maistre pentru că a disprețuit „procesul pe care i l-au intentat lui Dumnezeu revolta, rânjetul și deznădejdea“. Intensitatea dezgustului de care dă dovadă de Maistre îl fascinează:

„Era vorba de un imperativ, de o condiție indispensabilă fecundității echilibrului său, în lipsa căreia ar fi căzut pradă sterilității – acest blestem al gânditorilor care nu catadicesc să-și cultive dezacordurile nici cu semenii, nici cu ei înșiși.“

Cioran știe prea bine despre ce și despre cine vorbește.

Autorul cărții *La Tentation d'exister* caută neîncetat să se umilească pe sine și să se calce în picioare. Nu însă fără o tainică mândrie:

„Ahtiat să mă las cotropit de netrebnicie, îi invidiam pe toți cei care se lăsau pradă sarcasmelor, scuipatului semenilor și care, adunând rușine peste rușine, nu ratau nicio ocazie de a se însingura. Ajunsesem, în felul acesta, să-mi fac din Iuda un ideal...“

Cuvântul *voluptate* este adesea asociat de către Cioran cu înfrângerea, cu nevolnicia, cu amărăciunea, cu descompunerea. Îi place să se ruineze pe sine. Iată la ce bucurii rare, la ce ciudate delicii ne îmbie:

„Într-o bună zi, cine știe?, poate-ți va fi dată plăcerea de a lua la țintă o idee, de a trage asupra-i, de a o vedea căzând, după care să pornești de la capăt, cu o altă idee, până la ultima; dorința aceasta de a te apleca asupra unei ființe, de a o devia de la vechile ei poftte, de la viciile ei de odinioară, ca să-i impui altele, mai dăunătoare, ca să se ducă de râpă; dorința de a te înverșuna împotriva unei epoci ori împotriva unei civilizații, de a năvăli asupra timpului însuși și de a-i martiriza clipele, de a te întoarce, pe urmă, împotriva-ți, de a-ți pune la caznă amintirile și ambițiile, gâfâind; dorința de a împuți aerul ca să te înăbuși mai bine.“

Tot felul de chinuri visate, născute din suferințe reale și care, după toate aparențele, nu sunt chiar morale. Pesemne că cel care scrie atât de bine și des despre lipsa aerului ajunge chiar să se înăbușe. Cât privește masochismul, îl găsim, așa cum era de așteptat, colorat de sadism. Cioran consideră că „sângele nostru e căldicel, iar pofttele prea ținute-n

---

Unul dintre cei mai buni scriitori francezi...

frâu“. Îi place faptul că, „la momentele sale de vârf“, creștinismul a fost sângheros, că *a strălucit prin masacre*. Vandalismul îl încântă. Isteria Evului Mediu (sau ceea ce numește el așa) i se pare demnă de admirat. Cât despre pustnici, pe aceștia îi invidiază că au știut atât de bine *să vină de hac puținătății relexelor de care suferă*.

„Lăsat pe seama lui, trupul ne închide într-un orizont mărginit. La cea mai mică durere, el ne ascute percepțiile și ne lărgște perspectiva: sufletul este rodul chinurilor pe care le suportă sau le administrează.“

Chin! Iată cuvântul-cheie mult așteptat. Îl regăsim la o bună parte dintre autorii noștri. Cioran explică pe larg:

„Noi, muritorii de rând, care nu ne putem îngădui luxul de-a fi cruzi cu semenii, trebuie să fim cruzi cu noi înșine, cu trupul și cu sufletul nostru; asupra lor trebuie să ne înverșunăm ca să scăpăm de groază. Tiranul din noi se înfioară: simte nevoia să facă ceva, să se ușureze de turbarea lui, să se răzbune; și se răzbună asupra-ne. Așa cere modestia stării în care ne aflăm. În mijlocul spaimelor, se ivește mereu câte un Nero care, în lipsa unui imperiu, n-ar fi putut năpăstui și tortura decât propria-i conștiință.“

Cerc vicios: recădem în masochism. Cioran visează la „o gândire acidă, capabilă să se strecoare în miezul lucrurilor ca să le dezorganizeze, să le perforizeze, să le traverseze; [visează la] o carte ale cărei silabe, înverșunându-se împotriva hârtiei, le-ar veni de hac și literaturii, și cititorilor; [visează la] o carte-carnaval și apocalipsă a Literelor, ultimum al mârșăviei Verbului.“

Nou teoretician al aliteraturii, el își continuă, totuși, minuțioasa broderie.

Franța epuizându-se tot mai mult în sânul unei civilizații aflate ea însăși în descompunere (o spune Cioran, iar noi îi acceptăm postulatul), nici limba ei nu se poate sustrage degenerării. Autorul cărții *La Tentation d'exister* citează aceste cuvinte ale lui Joseph de Maistre: „Orice degradare individuală sau națională este pe loc anunțată de o degradare riguros proporțională în limbaj.“ Degradare despre care E. M. Cioran scrie fraze frumoase. Deși ne asigură că franceza se află în declin, el ne dovedește contrarul, tocmai prin frumusețea, precizia și accentul unei limbi care, nici măcar în epocile ei clasice, n-a fost cu nimic mai riguroasă, nici mai eficientă. Putem afirma, în ceea ce-l privește, exact ceea ce ne spune el însuși despre La Bruyère: a pune punct și virgulă ține de obsesie. Dar, în vreme ce, de punct și virgulă, se folosește cu îndemânare, semnul exclamării îl întrebuițează cât mai rar

posibil, socotindu-l drept un recurs abuziv al romanticilor.

Faptul că tocmai un român se servește de limba noastră cu o asemenea desăvârșire îl va liniști pe francezul iritat, dacă nu chiar rănit de severitatea verdictelor lui Cioran referitoare la țara noastră. Severitate de care nu este cruțată nicio altă națiune din lume (cu excepția popoului evreu), ba chiar *nimic altceva* din lume, nici chiar lumea însăși, nici - în lume - propria-i patrie. Spun acestea pentru toți compatrioții mei care ar fi neplăcut surprinși de fraze precum: „Ridurile unei națiuni sunt la fel de vizibile ca cele ale unui individ.“ Sau: „Națiune a gestului, națiune teatrală, Franței îi place să se joace întocmai cum îi place să aibă public. S-a săturat de toate, îi vine să părăsească scena și nu mai aspiră decât *la decorurile uitării*.“ Datorită pasiunii sale pentru teatru, cititorul va fi descoperit deja, în chiar stilul său, că Cioran este de-al casei, de-al nostru. Aidoma nouă, are și el are gustul atitudinii. Nu renunță să-și forțeze gândirea dacă ritmul unei fraze frumoase o cere.

Doar evreii scapă, așadar, verdictului de faliment formulat de autorul nostru, cu o plăcere prea scrâșnită ca să nu fie disperată. Capitolul pe care li-l consacră, *Un popor de singuratici*, este unul dintre cele mai frumoase din *La Tentation d'exister*. Niciodată nu s-a scris ceva atât de inteligent, nici care să fi coborât atât de adânc în problematica

---

Unul dintre cei mai buni scriitori francezi...

acestei etnii pe cât de nenorocite, pe atât de admirabile. Cioran suferea de pe urma faptului că aparține unui popor *fără Istorie*. „Cum poți fi român?” era, ne asigură el, o întrebare căreia nu-i putea răspunde decât printr-o neîncetată tortură: „Urându-i pe-ai mei, țara mea, pe țăranii aceia aflați în afara timpului și vrăjiți de lenevia lor, aproape strălucitori în propria amorțeală, mi-era rușine că mă trag din ei, îi renegam, refuzam să fiu părtaș la sub-veșnicia lor, la certitudinile lor de larve înțepenite, la visătoarea lor geologică.” Țara lui, *a cărei existență, în mod evident, nu rima cu nimic, îi apărea ca un fel de rezumat al nimicniciei sau ca o materializare a ceea ce nici măcar nu poate fi conceput*. „Să faci parte din așa ceva, ce lecție de smerenie și de sarcasm, ce blestem, ce lepră!” Mai târziu, Cioran se va reconcilia cu România –, conivență, complicitate care, în loc să îi ridice, și pe unul, și pe cealaltă, în mintea lui, i-a înjosit pe amândoi. Patriei sale, Cioran nu-i datorează doar *neurastenia țărănească*. Nu doar „cele mai frumoase și mai sigure eșecuri ale sale, ci și această aptitudine de a-și masca lașitățile, de a-și tezauriza remușcărilor”, de care, știm bine (și el de asemenea), se simte atras peste poate: „Îmi dau seama de avantajul de a aparține unei țări mici, de a trăi în absența unui fundal, cu dezinvoltura unui saltimbanc, a unui idiot sau a unui sfânt...” În alt loc, ne împărtășește acest secret foarte personal prefăcându-se că-l evocă pe Joseph de Maistre: „Un gânditor se îmbogățește cu tot ceea ce îi scapă, cu tot ce i se sustrage: dacă i se întâmplă să-și piardă patria, ce mare plocon!”

Totuși, Cioran a găsit și mai nenorociți (și mai *exilați*) decât el însuși: „E o pacoste să fii om; dar ce pacoste să fii evreu! Așa se face că evreul are privilegiul de a trăi *de două ori* condiția umană.” Se bucură că evreii sunt de neîntrecut în materie de sarcasm. Se bucură de faptul că decadența nu-i atinge câtuși de puțin, câtă vreme istoria lor se desfășoară în afara Istoriei. Un oraș fără evrei este un oraș mort. Omul este un evreu *nedus până la capăt*.

Ceea ce detestau nemții la evrei era împlinirea visului, universalitatea pe care ei înșiși nu o puteau atinge. Orice ar face și oriunde, misiunea evreilor este aceea de a sta de veghe. La urma urmei, deși temeinic ancorati în lume, la drept vorbind, nu fac parte din ea... Tot atâtea formule lămuritoare pe care autorul le explicitează ori de câte ori este nevoie, și care își câștigă o greutate aparte în aceste vremuri când poporul evreu, cu patria în sfârșit regăsită, încearcă să se insereze în Istorie și să se descotorosească de „imemorialul său statut de străin”. E. M. Cioran, care nu vorbește niciodată despre altceva decât despre sine însuși, chiar și atunci când comentează, celebrează și glorifică marea durere evreias-

că, Cioran – pentru care nu există alt secret și alt destin decât ale sale, căci este dintre cei pe care îi fascinează propria moarte și care nu se pot gândi la nimic altceva – mărturisește că este recunoscător „acestor îmblânzitori ai abisului“ că l-au făcut să întrevadă avantajul de a nu fi descumpănit niciodată, de a nu ceda *voluptății de a deveni o epavă*: „Gândindu-te la refuzul lor de a eșua, îți vine să faci ca ei, știind prea bine, totuși, că este o zadarnică pretenție, că soarta noastră este de a ne duce de râpă, de a răspunde chemării hăului.“

„Când ești pe punctul de a capitula, nu există sfat mai bun, nu există îndreptar mai bun decât acela al rezistenței lor! De câte ori, în timp ce-mi rumegam propria dispariție, nu m-am gândit la îndărătnicia lor, la încăpățănarea lor, la atât de reconfortanta pe cât de inexplicabila lor poftă de a fi! Le datorez numeroase reveniri pe linia de plutire, numeroase compromisuri cu non-evidența trăirii.“

Poftă de a fi care nu l-a părăsit în pofida înverșunării de a spulbera ceea ce mai rămăsese în el neștirbit de certitudinea neantului. De unde și efortul final care a dat titlul cărții sale, această acceptare a nestinsei, a neostoitei, a nepieritoarei *ispite de a exista*. Sastisit de atâta „răfuială cu neantul“, Cioran are pretenția de *a recuceri privilegiile delirului*, privilegiu a căror taină n-o pierduse, de altfel, întru totul. Nu încetează să tragă nădejde că va sfârși, totuși, prin „a inhăța existența.“ Solidarizându-se cu eșecurile sale, el se preface că alege ceea ce, de fapt, îi este impus: o speranță de nezdruncinat. Subterfugiu, recunoscut ca atare, dar nu lipsit de putere –, acționând și asupra cititorului, care observă din afară această luptă a unui muribund împotriva morții. Fiecare dintre noi este un agonizant. Nu încetăm să murim. Lupta lui Cioran este cu atât mai *a noastră*, cu cât facem parte din aceeași rasă lucidă din care face și el parte.

Căci despre o „rasă“ este vorba – și încă una cu foarte mulți reprezentanți. Suntem numeroși aceia care am renunțat la ceea ce Cioran numește superstiția Eului. Și, cu toate că nu încetăm „să ne tot lovim de noi înșine“, nu mai rumegăm la nesfârșit „propria diferență“. Nimic esențial nu ne deosebește, nimeni nu este de neînlocuit; suntem poate doar ceva mai deștepți sau mai prostănaci unii decât alții. De unde rezultă că toți scriem mereu aceleași cărți. A-l cita pe Cioran înseamnă a oferi cel mai strălucit comentariu posibil al romanului și eseului modern, fie că este vorba despre Beckett, fie de Bataille. Regăsim chiar cuvintele de care ne-am folosit, și cele mai dragi, mai nemiloase dintre certitudinile noastre. Să fie, din capul locului, limpede: *suntem nimeni*.

Unul dintre cei mai buni scriitori francezi...

„Revanșă a lipsurilor noastre în privința naivității, frăgezimii, nădejzii și prostiei, «simțul psihologic» – cea mai de seamă dintre achiziții – ne-a transformat în autospectatori. Aceasta să fie, oare, cea mai mare achiziție a noastră? Dată fiind incapacitatea noastră metafizică, lucrul pare evident, după cum evident pare a fi și faptul că e singurul soi de profunzime de care suntem vrednici. Dar, dacă depășim psihologia, întreaga «viață lăuntrică» ia înfățișarea unei meteorologii afective ale cărei schimbări n-au niciun fel de însemnătate. La ce bun să dai atenție scâlbâielilor unor stafii, înfățișărilor unei aparențe? [...] «Eul» este privilegiul exclusiv al acelor care nu merg până la capătul propriei ființe. [...] Fulgerător, dincoace de tot ce există, mă simt alunecând spre punctul de inexistență a fiecărui obiect. Eul: o etichetă.“

Din toate acestea se poate deduce o anumită idee despre literatură sau, mai degrabă, despre aliteratură, care – de la Beckett la Robbe-Grillet, trecând prin numeroși cercetători mai obscuri, și prin Cioran – este pe punctul de a reinnoi actul însuși al scrierii. Vremea frivolității a trecut. Dar și aceea a unei anumite seriozități profesionale. Într-o epocă adesea lipsită de orice urmă de credință religioasă, nu mai există scriitori care să poată fi interesați dacă nu ating și metafizica. Romancierul se dedică în mod exclusiv unui *esențial* despre care știe el însuși că este relativ și înșelător, dar ale cărui aparențe – singura realitate la îndemâna lui – îl fascinează. „Să oglindești viața cu de-amănuntul, să cobori stupefacția la rang de anecdotă, ce chin pentru spirit!“ De unde – în măsura posibilului – refuzul de a cădea în pitoresc, în poezie, în sentimentalism. Până și umbra marchizei lui Valéry îi va apărea ca un fel de concesie făcută romancierului zilelor noastre. Desigur că nu o va putea nesocoti, după cum nu va putea evita nici descrieri și mai greu de iertat. Capcanei menite să înhațe impalpabilul trebuie să-i ofere un cadru. Și mai trebuie să fii și citit, ba chiar înțeles. Trei cititori sunt, oare, de ajuns?

Cioran scrie, pe bună dreptate: „Cel mai grozav lucru la un artist sunt ideile sale despre ceea ce ar fi putut să facă. El își este, sieși, critic.“ Mai mult: „Nu este lipsit de semnificație nici faptul că singurele romane demne de interes sunt tocmai acelea în care – odată concediat universul – nu se mai petrece nimic.“ Fără îndoială. Dar, din acest punct, eu, unul, nu mai am aceeași părere ca el, în privința acestor romane „încântător de ilizibile, fără cap, nici coadă, putând tot la fel de bine să se oprească la prima frază ori să continue pe zeci de mii de pagini.“

„Povestirii care suprimă povestea, obiectul, îi corespunde o asceză a intelectului, o meditație *lipsită de conținut*. Spiritul se vede redus la actul prin care este spirit – și nimic mai mult. Toate aceste activități îl readuc la sine însuși, la această desfășurare staționară care îl împiedică să se agațe de lucruri. Niciun fel de cunoaștere, niciun fel de acțiune...“

Această *aventură în ininteligibil* nu ne ispitește câtuși de puțin. Păstrăm nostalgia lui *a cuprinde, a prinde*. De unde și atenția noastră față de obiectele pe care refuzăm, după exemplul lui Robbe-Grillet, să le trimitem în surghiun. De unde și această nevoie de a ne agăța de lucruri, de n-ar fi decât de aparențele lor – precum și de alte oglindiri, ca, de pildă, gândurile –, născute din senzațiile puse în ordine și comentate. „*Înțelesul* începe să se ofilească.“ Ajunși în acest punct, socotim că se impune să ne despărțim de Cioran, precum și de anumiți scriitori pe care, fără să-i numescă, îi salută din mers. „Dacă artistul de astăzi se refugiază în obscuritate este pentru că nu mai poate inova doar cu ajutorul a *ceea ce știe să facă*.“ Înainte chiar de Joyce ori Proust, lucrul acesta fusese deja afirmat. Or, atât Proust, cât și Joyce și-au făcut apariția. Și alții vor veni după ei. În ce ne privește, nu renunțăm să vedem și să aflăm cât mai mult din ceea ce vedem și am apucat să știm.

În felul acesta, verificăm din nou, chiar și pentru aliteratori, faptul că totul se sfârșește în literatură... Cioran respinge lumea exterioară, a cărei irealitate o arată cu degetul, repetă obsesiv refrenul morții, pentru ca, într-un final, să propună disperării sale, drept remediu, o licărire de speranță, fie și amăgitoare. Dar neîncetat revine la problemele cuvântului. Iar eu însumi, care dau seamă acum despre cartea lui, îi scot și mai mult în evidență trăsătura literară, insistând cu precădere asupra a ceea ce, în ea, trimite doar la problematica expresiei. Căci, într-un univers în care adevărul și-a dat duhul, nimic nu ne mai mângâie, nimic nu ne mai amuză, în afara acestui cântec de leagăn pe care ni-l îngânăm nouă înșine și care nu poate fi alcătuit decât din cuvinte. Acestea sunt ceea ce Cioran, ca bun metafizician al neantului, numește *axiomele amurgului*.

Un dosar Emil Cioran

Gabriel Marcel

Un aliat în răspăr

Cum mi-aș putea îngădui să rămân deoparte când îi este adus un asemenea omagiu unuia dintre oamenii cărora le apreciez atât de mult și mintea, și caracterul? Trebuie să adaug însă că vocea mea riscă să pară discordantă unuia sau altuia dintre admiratorii ori apologeții săi. Căci sunt nevoit, pentru a nu contraveni celei mai elementare probități, să formulez următoarea afirmație paradoxală: opera scrisă a acestui om, pe care îl admir și îl iubesc într-o asemenea măsură, încât mi se întâmplă să-i fac confesiuni, cel mai adesea mă înfioară; iar acest lucru este adevărat mai cu seamă în privința cărții apărute recent sub titlul *Le Mauvais Demiurge*. Așa stând lucrurile, mă văd constrâns să mă angajez într-un soi de explicație dificilă, atât cu el, cât și cu mine însumi.

Desigur, ar exista un mijloc comod de a rezolva, în aparență, contradicția: el ar consta, de pildă, în a spune – ceea ce în sine ar fi exact – că admir stilul lui E.M. Cioran și că dezacordul se referă la conținut. Este cât se poate de adevărat că, prin fermitatea, rigoarea scriiturii, autorul *Tratatului de descompunere* ne face adesea să ne gândim la un Nietzsche cât mai sardonic, acela din *Omenesc, prea omenesc* sau din *Călătorul și umbra lui* –, un Nietzsche care ar fi fost marcat de Dosto-

Gabriel Marcel (1889-1973) – filosof, dramaturg și muzician francez, afiliat existențialismului creștin; este autorul unei opere considerabile, cu surse filosofice în Schopenhauer, Kierkegaard, Nietzsche; membru al Academiei de științe morale și politice, din 1952. *Jurnalul metafizic* (Paris, Éditions Gallimard, 1927), o formă nemediată, autobiografică, de a gândi existența, va influența o generație întreagă de filosofi, de la Jean Wahl, Paul Ricœur, la Jean-Paul Sartre.

Referința originală:

Gabriel Marcel – « Un allié à contre-courant », în *Le Monde*, 28 iunie 1969.

ievski mult mai în adâncime decât putea să fie *adevăratul* Nietzsche. Dar această distincție între formă și conținut mi se pare, ca mai totdeauna, că trebuie să fie eliminată. Cu E.M. Cioran, suntem în prezența unui martor al acuzării dintre cei mai înverșunați, cei mai vehemenți, care au apărut vreodată de-a lungul interminabilului proces deschis între om și lume, ori Dumnezeu, din chiar clipa ivirii anomaliei fără seamăn care este gândirea. Și ceea ce nu poate fi contestat este, pentru a întrebuița un termen de care s-a abuzat, *autenticitatea* acestei mărturii. Se înțelege de la sine, de altfel, că mărturia nu e doar îndreptată împotriva celuilalt, împotriva unui acuzat oarecare, ci că este cel puțin în aceeași măsură îndreptată chiar împotriva celui care o formulează. Ea apare drept strigătul de nestăpânit al conștiinței ulcerate. Da, într-adevăr, *ulcerată*: acest cuvânt traduce, cred eu, foarte exact, impresia pe care eu însumi o resimt când citesc *Le Mauvais Démon*, și în mod deosebit textul intitulat *Rencontres avec le suicide*. Îl evocam adineaori pe Dostoievski: cum să nu regăsești, în paginile acestea, urma lui Kirilov? Dar am impresia că am ajuns mai departe, mult mai departe, pe o cale coborând spre disperarea fără drept de apel.

Scrupulul acesta, însă, care nu mă surprinde, deoarece îl cunosc personal pe autor și îi știu generozitatea deseori dovedită, rămâne inteligibil într-o lume nu doar absurdă, ci funciar criminală, pe care el pare a-și fi luat sarcina de a o inventaria. Cazul lui E.M. Cioran devine, aici, infinit mai tulburător și mai complicat decât acela al unui Albert Camus. Am asistat împreună, dacă îmi aduc bine aminte, la repetiția generală a piesei *Les Justes*, iar, la ieșire, mi-a spus: „Gândiți-vă doar o clipă la *Demonii* și vă veți da seama că nu rămâne nimic din ceea ce am văzut adineaori.“ Aveam să-mi amintesc mai târziu aceste cuvinte, atunci când Camus a făcut frumoasa lui adaptare după *Demonii*.

Dacă spun că acest caz al lui Cioran este infinit mai grav, lucrul se datorează faptului că niciodată el nu s-ar declara satisfăcut cu acest termen de mijloc care pare a-l mulțumi pe autorul piesei *La Chute*, începând cu eseul *L'Homme révolté*. Cioran, în ce-l privește, rămâne un ireductibil, și adaug că această ireductibilitate, care atât de des mă înfioară – repet: deoarece ea se traduce prin afirmații mai totdeauna excesive, în denigrarea a tot ce există, inclusiv a sinelui propriu –, nu este, totuși, mai puțin strâns legată de ceea ce admir la unul dintre oamenii cei mai incoruptibili pe care mi-a fost dat să-i întâlnesc. Am putea să încercăm aici să enumerăm formele sub care se înfățișează corupția în lumea înconjurătoare. Toate – sau aproape toate – sunt legate de preocuparea de sine: fie că e vorba de asemănare sau de diferențiere.

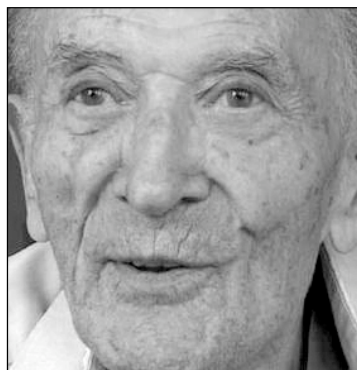
Dar această preocupare este cu totul străină autorului cărților *La Tentation d'exister* sau *Histoire et Utopie*. Cuvântul *puritate* este unul dintre acelea pe care ai ezita, eventual, să i le aplici, pentru bunul motiv că trezește în mod aproape spontan imagini luminoase ori ingenue care, aici, n-au niciun corespondent. Dar să nu existe, oare, și un alt fel de puritate – puritate care să nu aparțină decât focului și incandescenței? Este, dacă se poate spune astfel, *puritatea ca act*, cum, oare, să nu ardă ea?

Și, în continuarea acestor simple remarci, am putea ajunge, cred, să ne punem întrebări, cu oarece anxietate, asupra a ceea ce îl leagă, în mod tainic, pe autor de scrierile sale. Niciunde, după părerea mea, întrebarea referitoare la finalitatea proprie a actului de a scrie nu se pune într-un fel atât de supărător pentru spirit, chiar dacă el este îndreptat doar spre un număr mic, spre un "happy few", după cum am amintit deja, ceea ce mi se pare a fi evidența însăși. Dar încă nu ne-am lămurit în ce privește eliberarea ori catharsisul vizat în cazul de față. Un lucru este sigur: este vorba de o intervenție adevărată, nicidecum de o simplă atitudine ori de vreo mască. Dar, în același timp, cum să nu simți, fie și într-un mod confuz, că autorul, deși absolut sincer, nu coincide, în străfundul lui, cu acest rechizitoriu fără milă care-și propune devastarea spiritelor și a inimilor? Oare nu se întâmplă totul ca și cum intenția cea mai adâncă, dar și cea mai nemărturisită, ar fi, tocmai dimpotrivă, de a face să țâșnească, din adâncul inviolabil al sufletelor, un protest tăcut menit să restabilească, dincolo de tumultul sarcasmelor și al blasfemiilor, conștiința mereu trează a unei ordini și a unei plenitudini?

Oricât de ciudată și de paradoxală ar fi această ipoteză, ea este singura care poate da socoteală, după mine, de despărțirea atât de dureros resimțită dintre prețuirea nedezmănițită a omului, a prietenului, și respingerea unei gândiri sub care nu mi-aș putea pune semnătura fără să reneg toate rațiunile mele de a trăi.

Un dosar Emil Cioran

François Fejtő

„Mă îndoiesc, deci exist“

Fiul (ultra)sceptic al unui preot de țară din inima Carpaților se războia mereu cu Îngerul și comenta *Ecclesiastul*, despre care spunea că este una din cărțile sale preferate. Cioran l-a pomenit adeseori pe Dumnezeu. O călugăriță i-a atras odată atenția, spunându-i că ei, de pildă, nu-i plăcea să abuzeze de acest nume... „Nu oricine are șansa să fie dezgustat de El“, i-a răspuns Cioran. I-am pus câteva întrebări în legătură cu această temă. I-am adus aminte că Ionesco, în timpul unui interviu televizat, a evocat propriile-i experiențe mistice și că mi-a mărturisit, într-o bună zi: „Cred în Dumnezeu, dar mi-ar plăcea să fie altfel.“ „Da, mi-a răspuns Cioran, în comparație cu mine, Ionescu e un credincios. În ce mă privește, eu sunt cu desăvârșire sceptic, ros de îndoieli. Și totuși, religia m-a atras întotdeauna. Mi-e cu neputință să cred, dar sunt foarte sensibil la problemele pe care ni le pune religia. Cine n-a apucat niciodată pe calea religiei e o ființă vidă. Un sărac cu duhul... Ce este istoria, dacă

François Fejtő (1909-2008) – jurnalist și politolog de origine maghiară; își începe cariera la Budapesta, unde publică, în anii treizeci, articole politice în cotidianul *Népszava*. Constant apărător al multiculturalismului, apropiat de stânga marxistă, este nevoit să emigreze în Franța, în anul 1938; intră, în timpul celui de-al doilea război mondial, în Rezistența franceză. În 1952, publică *L'Histoire des démocraties populaires* (Paris, Éditions du Seuil), volum care va marca începutul carierei sale editoriale și îl va face cunoscut. Apropiat al lui Camus, al lui Emmanuel Mounier, al lui Edgar Morin; până la sfârșitul anilor șaptezeci, va lucra ca jurnalist la agenția France-Presse; ulterior, va fi profesor la Institutul de Studii Politice din Paris. Este printre cei dintâi intelectuali care denunță, în Occidentul stângist, crimele stalinismului.

Referința originală:

François Fejtő – « Je doute, donc je suis », in *Cahiers de l'Herne Cioran*, dir. Laurence Tacou, Vincent Piednoir, Paris, Éditions de l'Herne, 2009, p. 346.

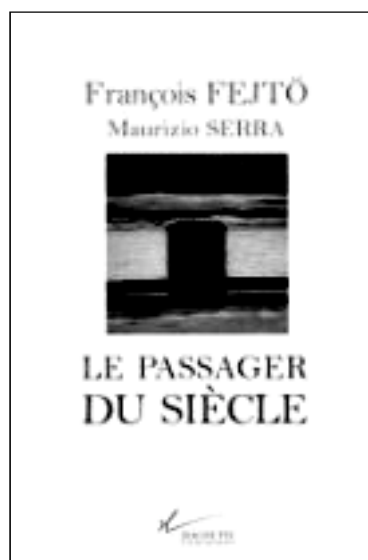
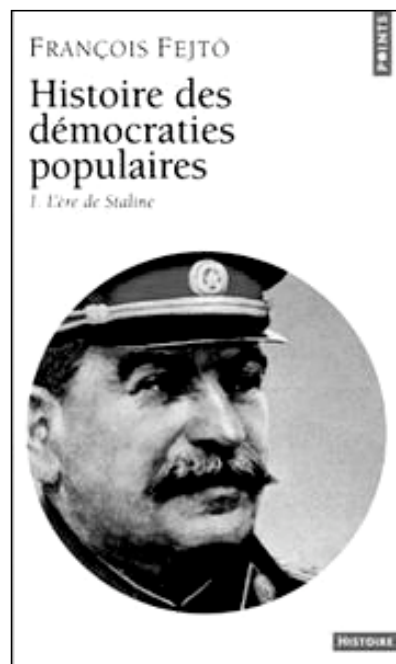

„Mă îndoiesc, deci exist“

nu un fluviu nesfârșit al păcatului strămoșesc?“

Vorbeam despre *Faust*-ul lui Goethe și despre *Tragedia omului*, a maghiarului Madách Imre, pe care tatăl său – după cum îmi spunea Cioran – îl citise în original și îl ținea la mare preț. „În *Faust*, diavolul este sluga lui Dumnezeu. Mă și întreb uneori dacă nu cumva tocmai contrarul este adevărat, adică Dumnezeu îl servește pe diavol. Căci dacă admitem că demonul, diavolul este acela care stă la cârma lumii, atunci totul se explică. Tocmai dimpotrivă: dacă Dumnezeu este acela care domnește, atunci chiar că nu se mai înțelege nimic.“

Cioran n-a fost scutit de „ghinionista clarviziune“ în privința morții. Moartea a fost obsesia lui, o obsesie permanentă, unul din laitmotivele operei sale. A scris pagini tulburătoare despre ultimele zile ale lui Tolstoi, despre criza, despre convertirea marelui bătrân. Decăderea era aceea care îl înspăimânta pe Cioran. Ar fi vrut să moară senin și refuza cu mândrie să revină la credința părintelui său, după cum refuza și revenirea la limba maternă. „Prietenul din depărtări“ l-a întrebat odată dacă-și păstrase prejudecățile din tinerețe în privința „micii noastre vecine din Vest“, Ungaria. I-a răspuns trimițându-i copia câtorva dintre cele mai frumoase pagini din *Histoire et utopie* (1960), carte scrisă sub im-

presia revoltei maghiare din 1956. Readucea în atenție groaza pe care i-o inspiraseră, în tinerețea sa transilvăneană, jandarmii unguri care, la începutul războiului din 1914, îl deportaseră pe tatăl său, bănuț de separatism (într-adevăr, tatăl său fusese închis într-un lagăr din Ungaria occidentală). „Din cauza lui, îi uram pe toți ungurii, cu o pasiune maghiară – în sensul cel mai tare al cuvântului.“ „Asta ca să vedeți ce mult mă interesau, adăugă el. Mai târziu, împrejurările căpătând alt curs, nu mai aveam motive să-i detest.“

Pe urmă, referindu-se la insurecția maghiară din '56, mi-a spus aceste fraze superbe: „Cine se revoltă, cine se răscoală? Rareori sclavul; mai mereu opresorul devenit sclav. Ungurii cunosc îndeaproape tirania, pentru că ei înșiși au exercitat-o cu o competență desăvârșită: minoritățile vechii monarhii ar putea depune mărturie. Deoarece au știut, în trecutul lor, să-și joace atât de bine rolul de stăpâni, maghiarii sunt, acum, mai puțin dispuși să suporte sclavia decât orice altă nație din Europa centrală... Dar noi, românii, dragul meu prieten, care, până-n ziua de azi, n-am avut norocul să fim opresori, nu-l putem avea nici pe acela de a fi revoltați. Lipsiți de această dublă fericire, noi ne ducem lanțurile cu mare grijă...“

Mi-a mărturisit că, de fapt, regreta dispariția monarhiei austro-ungare. Avea oroare de naționalismele marilor și micilor popoare. Dădea tot mai mult târcoale ideii morții. „N-ar fi fost nicio pagubă dacă aș fi murit tânăr, la vârsta de douăzeci și cinci de ani, de pildă... Scrisesem deja cartea despre disperare...“

Din fericire pentru noi, i-a mai rămas destul timp ca să scrie multe cărți care vor rămâne tot atâția martori ai geniului autorului lor și ai crizei civilizației noastre.

Un dosar Emil Cioran

Mihai Şora

Cioran: omul și umbra lui

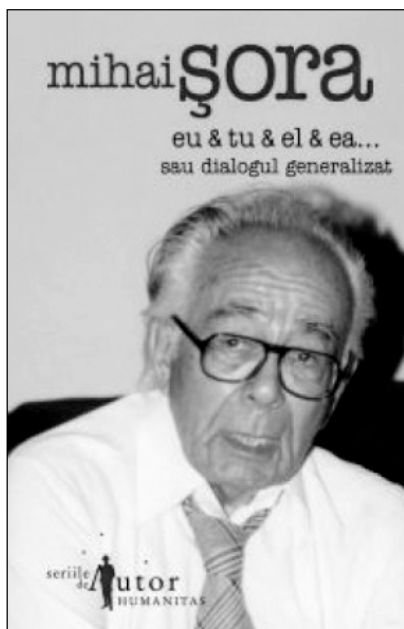
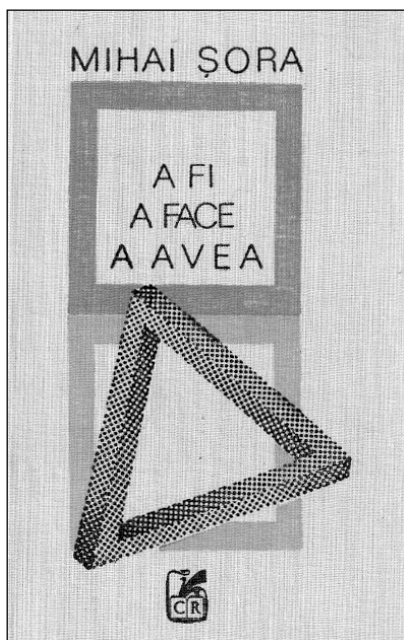

„Este un privilegiu să trăiești în răzbel cu vremea ta.
La tot pasul, ești conștient că nu gândești ca restul
lumii. Starea aceasta de neasemănare acută, oricât
de sărăcăcioasă ți s-ar părea, oricât de searbădă, este
înzestrată măcar cu un statut filosofic, pe care
zadarnic l-ai căuta în gândurile îndreptate spre ceea
ce tocmai se întâmplă.“

E. M. Cioran, *De l'incomément d'être né*,
Paris, Éditions Gallimard, 1973, p. 189-190.

Ființa adevărată a lui Cioran pare a se ascunde în spatele unui scepticism fervent; uneori, cu o ingenuitate de-a dreptul derutantă. Dar justetea stilului său, relevanța gândului nu pot fi niciodată prinse pe picior greșit. Precizia vocabularului, siguranța demonstrației îl încântă pe cititor, deși nu pentru aceleași motive care i-ar putea fi pe plac autorului însuși. Cioran pare a fi dat deoparte cele două modele de filosofi care ilustrează istoria gândirii: atât modelul înțeleptului antic, abolit de creștinism, cât și acela al activității filosofice devenite, din *itală*, o activitate *profesionalizată* (în sensul instituțional al cuvântului): pentru bunul motiv că Cioran este un marginal.

Un fir roșu pare, totuși, a-i străbate (și conduce) opera: Cioran este un singuratic care, deși formulează mereu fragmentar, gândește sintetic – tot atâtea străfulgerări. Ni se arată foarte apropiat, dar vine de foarte departe. Într-un anume fel, este un anarhist a cărui menire pare a fi să nege cultura occidentală, ba este chiar de-a dreptul un nihilist (din stirpea nihilismului grecesc, pe care atât de bine îl intuise Nietzsche). Dar Cioran este și un ascet – asceza fiind tocmai dovada înzestrărilor sale.

Toate acestea, Cioran le ştie; ştie că preţul împlinirii şi al mântuirii este ascetismul – adică: sacrificiul, strădania, singurătatea, continua luptă împotriva ispitelor de fiecare clipă (de n-ar fi decât *ispita de a exista*) şi a satisfacerii instinctelor. În chiar acest punct se încheagă legătura dintre el şi acei cititori care – fie şi numai o dată în viaţă – au refuzat să abdice în confruntarea lor cu ispitele. O legătură „de mântuire” sau, mai precis: primordială, în pofida tuturor negliobiilor care i-ar putea, eventual, separa – şi care niciodată nu vor fi complet evacuate din spaţiul public. Nu este vorba, aici, nici de acea „distanţă-apropiată”, de vecinătatea grijulie să păstreze distanţa *cuvenită*, această politicoasă (ori condescendentă) intimitate, – toate coborând din conştiinţa vitală a unei ierarhii absolute.

Dar a spune despre Cioran că este omul fragmentului, al fărâmelor, nu înseamnă deloc a spune că este şi acela al dezordinii, al amestecului necondiţionat. Găsim, la Cioran, o coerenţă fără cusur în tot ceea ce aşterne pe hârtie, – fapt cu atât mai elocvent, cu cât această coerenţă stă chiar la temelia „esteticii” lui, la temelia a ceea ce îndeobşte poartă numele de „stilul Cioran”. Iar cuvântul care i se potriveşte cel mai bine stilului acestuia este cuvântul *fulgurantă*. O fulgurantă întru totul paradoxală, de altfel; deoarece, aşa cum prea bine

știm din propria-i mărturisire, scrisul nu este, pentru el, un act spontan, lipsit de piedici, făcut din pură plăcere. Ci este – mai degrabă – un colac de salvare. Și tocmai pentru că este așa ceva, tocmai de aceea nu suportă nici aproximația, nici cârpeala.

Acest tip de scriitură pare a fi singurul în stare să spulbere lipsa de însemnătate și somnul dogmatic în care oricine poate sfârși prin a se împotmoli. Un scris tăios ca briciul. De aici și concentrarea, senzația de comprimare – care este altceva decât fragmentaritatea propriu-zisă, în pofida perspectivelor panoramice pe care le deschide. Căci perspective *există* întotdeauna: fiecare frază a lui Cioran ar putea fi considerată și ca început a *altceva*, al unui gând mai elaborat (în amănunte implicite, referințe explicite), mai amplu așadar, ba chiar mai încărcat de trimiteri istorice sau de altă natură. Între închiderea (*i.e.* rotunjimea) frazei formulate (o puțință *actualizată*) și nesfârșita deschidere a nesfârșitului acestuia rămâne mereu un spațiu nedeterminat, care se cere umplut de cititorul însuși.

Fulguranța cioraniană „trezește“ limbajul și îl menține, apoi, în stare de veghe. Spiritul apare ca aspirat de violența fulgerului care dă brusc în vileag imensele panouri de întuneric, brăzdate de la un capăt la celălalt, dezvăluind, totodată, crâmpeie din ceea ce ne-ar rămâne în veci ascuns – încremenit cum este în magma limbii. Limba aceasta, atât de nobilă, dar și atât de înțepenită: limba franceză, iat-o trezindu-se, ca din senin, cuprinsă de un soi de furnicătură – și nu mai e chip s-o închizi într-o cușcă oarecare, nici să-i expui veșmintele aurite în vitrinele vreunui muzeu național.

Genul fragmentar își are marii lui maeștri: Pascal, Novalis ori Wittgenstein, ca să nu-i amintesc decât pe aceștia. Iar afinitățile – mărturisite ori trecute sub tăcere – pe care Cioran le are cu acești „fragmentariști“ îl plasează mai degrabă în prelungirea *lor* decât în aceea a moralistilor. Tocmai această capacitate de a ne surprinde, ba chiar de a ne înspăimânta, este plină de sens. Cum plină de sens este *fulguranța*: o libertate frenetică, dar nu mai puțin lucidă sau orgolioasă.

S-ar cuveni să citim frazele lui Cioran ca pe niște incantații. Însă incantația ne duce cu gândul la acele teorii după care limbajul omenesc ar fi de origine divină. Multă lume consideră asemenea teorii drept pură fantasmagorie. Dar să nu ne pierdem cu firea. Pentru că Cioran e omul îndoielii, al ezitărilor. Mai bine decât oricine, el își dă seama că trăim la o răscruce critică a istoriei lumii. Totul se află într-o stare de criză, toate

lucrurile sunt supuse criticii: morala, ca și religia, libertatea individuală și organizarea socială, amploarea intervenției statului, regimul economic, ideea însăși de națiune și avantajele independenței acesteia ori a integrării, împreună cu alte națiuni, în spații economice și politice mai întinse. Și, ca spirit pur ce se află a fi, nu încetează să se tot neliniștească, să aștearnă pe hârtie frază după frază, să-și reitereze fără istov spaimele, enunțându-le și denunțându-le dintr-o suflare.

Întrebarea pe care am fi îndreptățiți să ne-o punem este dacă acestui demers radical, sacadat, al lui Cioran îi va fi răspunzând o fragmentare a lumii înseși. La urma urmei, Pascal era și el un om al vremii lui, ba chiar unul al fragmentului. O alchimie a mâniei pare a însufleți pe dinăuntru tot ce iese de sub condeiul lui Cioran; a-i însufleți *opera* – de vreme ce *omul* Cioran e tot ce se poate imagina mai de soi pe lume. Nicidecum un bodogănit înrăit.

Mi s-a mai întâmplat să amintesc grija lui plină de delicate atenții pentru aproapele său, generozitatea lui spontană, pentru a nu reveni acum asupra ei. Ceea ce aș vrea, totuși, să adaug ar fi lucrul următor: omenia îi este consubstanțială; nimic prefăcut, la Cioran, nimic simulat ori afectat – în viața de zi cu zi. Și nu mă pot împiedica să-mi dau pe loc seama că prietenia lui cu un Fondane, de pildă, – o prietenie încărcată de *respect*, dacă punem la socoteală diferența de vârstă dintre ei (treisprezece ani îi separă) – își găsește motivarea profundă tocmai în trăsăturile de caracter care îi apropie: ferveala și sinceritatea relației. Aș aminti, aici, și *pudoarea* lui Cioran – ori de câte ori venea vorba despre ceea ce făcuse pentru salvarea lui Fondane, atunci când Fondane a fost arestat și închis la Drancy. O pudoare deloc simulată: într-adevăr, Cioran nu era dintre aceia cărora le place să se umfle în pene, laudându-se cu prietenii pe care și le făcuseră ori cu faptele lor generoase. Trebuia să-l *obligi* cumva – ba chiar să-l *forțezi* – ca să-și dea pe față dovezile prieteniei. Pentru cazul punctual al prieteniei lui cu Fondane, prilejul s-a ivit mai târziu, într-o convorbire cu Arta Lucescu-Boutcher, care a avut loc la începutul anilor '90, și din care reiese acea afinitate profundă dintre el și Fondane, precum și ceea ce l-a legat de acesta, pe deasupra curgerii timpului și a verdictelor implacabile, impuse de Istorie¹.

Că Cioran nu este un doctrinar, acest lucru pare evident pentru orice cititor al lui. S-ar putea chiar ca, tocmai în privința aceasta, omul

1: Vezi dosarul *Fondane – Cioran*, publicat în revista „Apostrof”, septembrie 2011.

Cioran să fie *empatic* cu scriitorul Cioran. Nici urmă de dogmă la acesta – ba chiar un refuz cvasi-explicit și voluntar al sistemului și al „sistematicului“ în general, căruia îi denunță mereu faptul însuși al *închiderii*. Dar acest „defăimător“ universal care este *autorul* Cioran nu se întâlnește cu *omul* Cioran decât în măsura în care, atât unul, cât și celălalt, resping prejudecățile.

Cioran-groparul, Cioran-morbidul, scotocitor prin cotloanele ființei, *acest* Cioran nu este, nici el, lipsit de interes; dimpotrivă, – el însuși luându-se, de altfel, pe sine, drept un „simplu“ hoit în așteptarea disecției de către acești medici legiști care sunt exegeții. Dar – pentru cei cărora le-a fost dat să-l cunoască față către față și să descopere acel *alt* Cioran – nicio exegeză, oricât de subtilă ar fi ea, oricât de nuanțată în corespondențe livrești, nu-i va da de capăt. Pentru bunul motiv că nicio exegeză *nu va fi în stare* să dea socoteală de ceea ce este *de-neistovit* în *ființa* lui Cioran – și anume: *generozitatea*. Uneori, ca din întâmplare, poți da peste „indici“ ai ei, parcurgându-i opera, mai ales în cartea intitulată *Exercices d'admiration* (pe care un Culiianu, de pildă, fără niciun temei, a subapreciat-o). Dar generozitatea la care mă refer nu este ceva *literar*, deci pretându-se la o transpunere fictivă, ci este – cum tocmai încercam să arăt – o generozitate consubstanțială cu ființa lui Cioran însuși, capabil de a iubi, de a admira și de a aduce laude nefățarnice (în chiar viața-cea-de-toate-zilele), cu aceeași fervoare și cu aceeași strălucire de care dă dovadă blestemând în scrierile sale.

Noblețea aceasta este la fel de intensă în viața lui de zi cu zi precum este în opera sa – chiar dacă, acolo, apare *altcumva* orientată. Și – fără îndoială – *aici* trebuie căutată cea mai subtilă parte a „tainei“ numite Cioran. Iar această taină nu va descrește decât pe măsură ce toți cei ce mai pot încă depune mărturie despre *omul* Cioran se vor fi stins din viață, locul lor fiind luat de exegeți. S-ar putea ca atunci să nu mai fie pu-se la socoteală decât urmele lăsate pe hârtie de condeiul lui acid; cele ale existenței sale (suave) de muritor printre muritori vor fi fost cu totul șterse de trecerea timpului.